



W 2006 r., w Przeglądzie Filatelistycznym został opublikowany artykuł autorstwa L.Schmutza i J.Walochy, poświęcony w całości znaczkowi PSPZP.792 / Fi.828 (*Znaczek o nominale 60/80 groszy z przedrukowego wydania zwyczajnego z roku 1956 - nr katalogowy 828 - PF nr 10/2006, str. 18-25*). Na podstawie przeprowadzonych badań arkuszy znaczka, autorzy zidentyfikowali i opisali trzy formy przedrukowe, zaznaczając jednocześnie, że nakład znaczka (ponad 32,3 mln szt. – 323 tys. arkuszy) oraz technologiczne właściwości form typograficznych (możliwość wykonania 40-60 tys. prawidłowych odbitek z jednej formy) wskazują na istnienie co najmniej pięciu form przedrukowych. Brak materiału porównawczego nie pozwolił autorom na zbadanie i opisanie wszystkich form, wskazali jednak na istotne, ich zdaniem, przykłady świadczące o istnieniu więcej niż trzech form przedrukowych. Jednym z nich był obraz znaczka z usterką w postaci poziomej spacji na górnym marginesie znaczka. Usterka ta nie występowała na badanych arkuszach przedrukowanych formami I – III. Inną cechą, która zdaniem autorów wskazuje na istnienie kolejnych form przedrukowych jest znaczna różnica położenia przedruków, w tych samych rzędach arkusza, wynosząca do ponad 2 mm (*w artykule zaprezentowano dwie poziome pary znaczków z przedrukami typu 1 i 2, na których różnica położenia przedruków wyniosła odpowiednio 1mm i 2,4 mm, na znaczkach sąsiadujących w poziomie – takie różnice nie występują na arkuszach przedrukowanych formą II*).

Wydania przedrukowe – nie tylko to z 1956 r. - są zawsze interesującym przedmiotem badań i obiektem zbiorów specjalizowanych. Swego czasu opublikowałem artykuł poświęcony rozszerzonej klasyfikacji usterek przedruku w wydaniu z 1945 r., potocznie określanym jako „Wyzwolenie 10 miast” (PF nr 4/2021, str 136-140 oraz na [www.phila.pl](http://www.phila.pl)), czy choćby ostatnio – na łamach *Filatela* oraz na [www.phila.pl](http://www.phila.pl) – tekst poświęcony formom przedrukowym znaczka PSPZP.504 / Fi.548.

Prowadzone przeze mnie analizy arkuszy i wielobloków znaczków z wydania przedrukowego z 1956 r., dla potrzeb kolejnego tomu *Podręcznika Specjalizowanego*, zaowocowało:

- zidentyfikowaniem dwóch form przedrukowych zn. PSPZP.790 / Fi.826 (10/80 GR) oraz istotnego błędu w katalogu Fischer, dotyczącego perforacji i makulatury znaczka z przedrukiem 10 GR. Z uzyskanych informacji wynika, że błąd ten powinien zostać usunięty w kolejnym wydaniu katalogu (*dokładny opis błędu znajduje się w moim artykule opublikowanym w marcowym numerze Przeglądu Filatelistycznego i sprowadza się do tego, że nie istnieje opisany w katalogu znaczek Fi.826 / PSPZP.790 z perforacją 11½:11¾ i makulatura tego znaczka, zawierająca tylko kreski kasujące stary nominal, bez przedrukowanej kwoty i waluty nowego nominalu*);
- zidentyfikowaniem przynajmniej dwóch nowych form przedrukowych znaczka PSPZP.792 / Fi.828 (60/80 GR). Istnienie form IV i V jednoznacznie potwierdzają badane czworobloki metrykalne; nie można również wykluczyć istnienia formy VI, co prezentuję niżej;
- potwierdzeniem istnienia dwóch form przedrukowych zn. PSPZP.793 / Fi.829 (1,35 Zł/80 GR). Katalog Fischer wspomina o prawdopodobieństwie istnienia trzech form przedrukowych, co jednak wydaje się wątpliwe, biorąc pod uwagę bardzo mały nakład znaczka (200 tys. szt. – 2 tys. arkuszy). Dwa wydania tego znaczka, na podstawie dwóch zamówień złożonych w odstępie 5 miesięcy (każde na 100 tys. szt.), sugerują raczej istnienie dwóch form przedrukowych, tym bardziej że jakość przedruku na badanych arkuszach nie wskazuje na konieczność korygowania, albo tworzenia nowej formy przedrukowej, w trakcie realizacji pierwszego lub drugiego zamówienia. Nie potwierdzają tego również różnice w wymiarach przedruku, na podstawie których zidentyfikowałem dwie formy przedrukowe. Oprócz wspomnianych różnic w wymiarach, przedrukowane arkusze różnią się także barwą przedruku (forma I – barwa niebieskoczarna, forma II – barwa czarna);
- zidentyfikowaniem arkuszy znaczka podstawowego użytych do przedruku (PSPZP.643 / Fi.684 z 1953 r.), oznaczonych  $1^2/_{10}$  i perforowanych rzadziej występującą miarą 11½:11¾. Polskie Znaki Pocztowe t.2 i inne publikacje wskazują, że perforację o takiej mierze mają tylko arkusze oznaczone  $1^3/_{11}$ , a pozostały nakład tego znaczka (arkusze z innymi oznaczeniami) był perforowany miarą 12¾:12½. Odnalezienie wśród arkuszy użytych do przedruku, arkuszy znaczka podstawowego oznaczonych  $1^2/_{10}$ , perforowanych różnymi miarami, świadczy o tym, że były one drukowane na dwóch różnych maszynach, posiadających aparaty perforacyjne o różnych miarach perforacji; na maszynie Goebel drukowano arkusze  $1^2/_{10}$  perforowane miarą 12¾:12½, a na maszynie Wifag arkusze perforowane miarą 11½:11¾. Arkusze oznaczone  $1^2/_{10}$ , z miarą perforacji 12¾:12½ zostały użyte do przedruku zn. PSPZP.791 / Fi.827 i PSPZP.792 / Fi.828, a z miarą perforacji 11½:11¾, tylko do przedruku zn. PSPZP.792 / Fi.828;
- znacznym rozszerzeniem katalogu usterek przedruku na wszystkich nominalach i we wszystkich formach przedrukowych (*szczegółowy opis usterek zostanie ujęty w kolejnym tomie Podręcznika*).

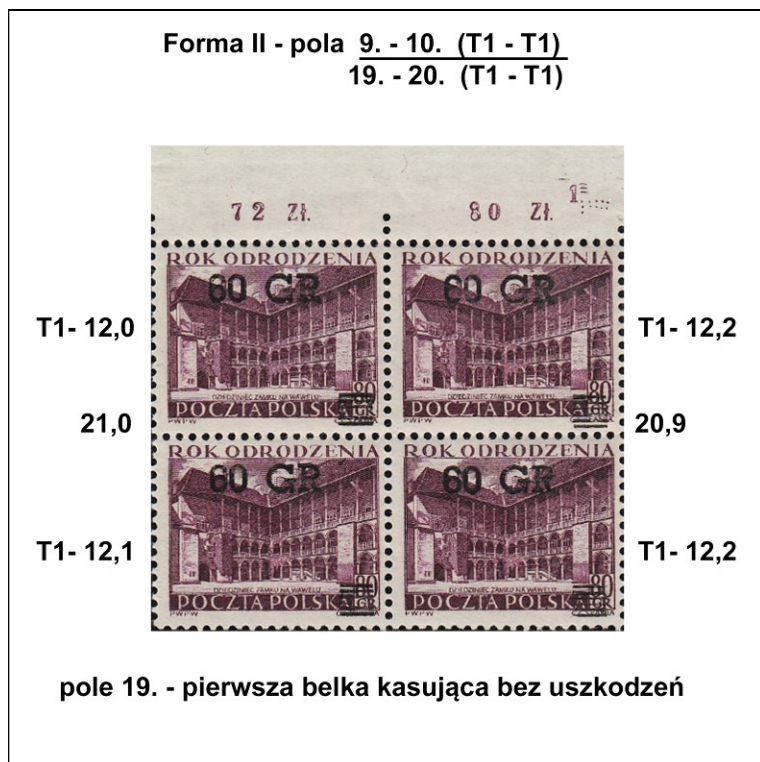
Jak wspomniałem na wstępie, w artykule z 2006 r. autorzy opisali trzy formy przedrukowe znaczka PSPZP.792 / Fi.828, wskazując charakterystyczne cechy identyfikujące poszczególne formy. I tak:

- **Forma I** – przedruki typu 1; kilka charakterystycznych usterek na określonych polach arkusza (*dla potrzeb niniejszego tekstu istotna jest usterka z 19.pola arkusza - ukośnie przecięta z lewej strony pierwsza belka kasująca stary nominal*);
- **Forma II** – przedruki typu 1 i 2 (*dla przypomnienia: różnica pomiędzy typami 1 i 2 wynika z różnych odstępów pomiędzy dolną krawędzią liter „GR” i górną krawędzią pierwszej belki kasującej stary nominal – odpowiednio: typ 1 - 11,9-12,5 mm; typ 2 – 11,0-11,5 mm*); jedna usterka (spacja pionowa) na 77.polu arkusza; (*na 19.polu pierwsza belka kasująca bez uszkodzeń*);
- **Forma III** – przedruki typu 1; jedna usterka na 94.polu arkusza (uszkodzona litera „G”) – identyfikacja istnienia nowej (III) formy na podstawie różnic w odstępach między belkami kasującymi stary nominal, na znaczkach sąsiadujących w pionie, na arkuszach przedrukowanych formami II i III (różnica 0,8 mm między belkami z pól 60./70. i 80./90. świadczy – zdaniem autorów – że jest to inna forma przedrukowa) – *na 19.polu pierwsza belka kasująca bez uszkodzeń*.

Na podstawie analizy czterosznaczkowych bloków metrykalnych (znaczki z pól 9.-10. / 19.-20. z marginesami), zidentyfikowałem odmienne od dotychczas opisanych formy przedrukowe znaczka PSPZP.792 / Fi.828. Są to:

- dwie formy zawierające dwa typy przedruku; przedruki poszczególnych typów znajdują się w innych położeniach niż w formie II, opisanej w artykule z 2006 r. i w różnych położeniach względem siebie; przedruki zostały wykonane farbą barwy czarnej; *jedną z tych form mogły być przedrukowane arkusze, z których pochodziły pary znaczków ze znacznymi różnicami w położeniu przedruków na sąsiadujących znaczkach, zaprezentowane przez autorów wspomnianego na wstępie artykułu*;
- jedna forma, z przedrukiem jednego typu w czworoboku metrykalnym (typ 1), ale z odstępami między belkami kasującymi stary nominal, na znaczkach sąsiadujących w pionie, różniącymi się od podanych w artykule, dla form II i III. W tym przypadku powstają wątpliwości, czy mamy do czynienia z nową formą (forma VI), czy też czworobok pochodzi z arkusza przedrukowanego, we wczesnej fazie, formą II lub III, a różnice w pomiarach wynikają z późniejszego zużycia którejś z tych form; przedruki wykonane farbą barwy czarnej.

Na kolejnych ilustracjach prezentuję trzy czterosznaczkowe bloki, przyjmując za podstawowy czworobok ze znaczkami przedrukowanymi formą II, opisaną w art. L. Schmutza i J. Walochy (il. 1), a następnie dwa bloki z układami typów przedruku różnych zarówno względem przedruków z formy II, jak i względem siebie (il. 2 i 3), co potwierdza że pochodzą one z arkuszy przedrukowanych różnymi formami. Formy te określiłem umownie jako czwartą (F.IV) i piątą (F.V).



il.1 – forma opisana w artykule L. Schmutza i J. Walochy

Forma IV - pola  $\frac{9. - 10. (T1 - T2)}{19. - 20. (T2 - T2)}$



pole 19. - pierwsza belka kasująca bez uszkodzeń

il.2 – nowa forma z innym położeniem typów przedruku w stos. do formy II

Forma V - pola  $\frac{9. - 10. (T2 - T2)}{19. - 20. (T1 - T2)}$



pole 19. - pierwsza belka kasująca ukośnie przecięta z lewej strony (tak jak na arkuszach przedrukowanych Formą I)

il.3 - nowa forma z innym położeniem typów przedruku w stos. do form II i IV i uszkodzoną pierwszą belką kasującą

Zasadniczym elementem wskazującym na istnienie kilku różnych form przedrukowych z dwoma typami przedruku jest różne położenie przedruków typu 1 i 2 na prezentowanych czworobłokach metrykalnych, w połączeniu z brakiem, albo wystąpieniem usterki pierwszej belki kasującej na 19.polu arkusza :

- w F.II (opisana), na polach 9.-10./19.-20. występują przedruki typu 1, w układzie T1-T1/T1-T1 (19.pole - pierwsza belka kasująca bez uszkodzeń z lewej strony),
- w F.IV (nowa), na polach 9.-10./19.-20. występują przedruki typu 1 i 2, w układzie T1-T2/T2-T2 (19.pole - pierwsza belka kasująca bez uszkodzeń z lewej strony),
- w F.V (nowa), na polach 9.-10./19.-20. występują przedruki typu 1 i 2, w układzie T2-T2/T1-T2 (19.pole - pierwsza belka kasująca ukośnie przecięta z lewej strony, podobnie jak belka na 19.polu arkusza przedrukowanego I formą przedrukową, w której występują wyłącznie przedruki typu 1).

Poniżej prezentuję ilustracje z obrazami belek kasujących stary nominal na 19.polu arkusza.



il.4 – forma I



il.5 – forma II



il.6 – forma III



il.7 – forma IV



il.8 – forma V

Odnosnie formy, którą umownie określiłem jako szóstą (F.VI – il.9), mam wątpliwości czy różnice wymiarów stwierdzone w czworobloku metrykalnym, w stosunku do znaczków z tych samych pól, przedrukowanych formami II i III, dają dostateczne podstawy do stwierdzenia istnienia kolejnej formy przedrukowej, chociaż podobnej wielkości różnice autorzy artykułu z 2006 r. uznali za potwierdzające istnienie formy III.



il.9



il.10



il.11



il.12

Czworoblok ten posiada następujące cechy:

- występują na nim tylko przedruki typu 1 (podobnie jak w czworoblockach metrykalnych z form przedrukowych I, II i III),
- pierwsza belka kasująca na 9.polu jest pogrubiona i rozwarstwiona (il.10),
- pierwsza belka kasująca na 19.polu nie wykazuje uszkodzeń z lewej strony (il.11), podobnie jak na pierwszej belce na 19.polu, na arkuszach przedrukowanych formą II i III, a na 20.polu cyfra „0” w liczbie „60” nominału nie ma wgłębienia w górnym łuku, z prawej strony (il.12), tak jak cyfra „0” na 20.polu arkuszy przedrukowanych formą I.
- odstęp pomiędzy belkami kasującymi na znaczkach sąsiadujących w pionie (1 i 2 rząd arkusza) wynosi 20,4 mm, pomiędzy znaczkami z pól 9.-19. i 10.-20.

W porównaniu z podanymi w artykule z 2006 r. odstępami w przedrukach z form II i III (dla odstępów między 1 i 2 rzędem arkusza, na znaczkach z pól 10.-20., odpowiednio: forma II - 21,1 mm, forma III – 21,3 mm), różnica wynosi 0,7 mm w stosunku do formy II i 0,9 mm w stosunku do formy III, co może – ale nie musi – wskazywać, że jest to czworoblok z arkusza przedrukowanego kolejną formą przedrukową. Wątpliwości wynikają stąd, że na badanych przeze mnie arkuszach, przedrukowanych

formami II i III różnice wymiarów, w stosunku do czworobloku, były nieco mniejsze i wynosiły odpowiednio 0,5 mm w stosunku do formy II i 0,7 mm w stosunku do formy III. Zatem prezentowana czwórka metrykalna metrykalna może pochodzić albo z arkusza przedrukowanego kolejną formą przedrukową (forma VI), albo z arkusza przedrukowanego formą II lub III z początkowej fazy drukowania, gdy formy nie były zużyte, a poszczególne ich elementy nie uległy rozluźnieniu.

Mam nadzieję, że - po blisko 20 latach od opublikowania wyników prac L.Schmutza i J.Walochy oraz domniemania istnienia więcej niż trzech form przedrukowych zn. PSPZP.792 / Fi.828 – przedstawione w niniejszym artykule czteroznaczkowe bloki metrykalne pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie, że do przedruku tego znaczka stosowano pięć form przedrukowych, nie wykluczając jednocześnie możliwości istnienia szóstej formy przedrukowej. Mogę jedynie żałować, że nie dysponowałem bogatszym materiałem źródłowym, który pozwoliłby na dokonanie pełnego opisu nieznanych dotychczas form przedrukowych.